

XVI. Yüzyıl'da Osmanlı İmparatorluğu'nda ve İngiltere'de Vergi Toplama Usûlleri

MUSTAFA CAN GÜRİPEK*
mustafacan.guripek@gmail.com

Özet: Bu çalışmada sosyal hayat ve devletin vergi toplama sorunu arasındaki ilişki İngiltere ve Osmanlı İmparatorluğu örnekleri mukayese edilerek anlatılmaya çalışılmaktadır. İktisat tarihi çalışmalarında kurumların etkisi son yıllarda öne çıkmaktadır. Ortaçağ Avrupa'sının yaşadığı sosyo-ekonomik dönüşümler ve kırılmalar uzun süreçte Avrupa lehine işleyen bir sistem oluştururken, Osmanlı İmparatorluğu'nun geleneksel bir toplum düzeni içinde biçimlenen iktisadi kurumları daha farklı bir model üzerine kurulu olduğu için kurumların devamlılığı sağlanamamıştır. Hiç şüphesiz kurumlar ve devletin mali politikaları arasındaki bağlar bu sürecin belirlenmesinde etkili olmuştur. Makalede iki sistem arasındaki uygulamalar dikkate alınmak suretiyle kurumlar ve vergi toplamayla ilgili yeni bakış getirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kilise, Aristokrasi, Vergi, Tüccar, İmparatorluk ekonomisi, Ortaçağ.

Giriş

"Mutedil ve dirayetli bir yol takip edildiği takdirde halkın refahı devam edecektir. Vergi mükellefleri tazyikle ürkütülmeyecek, yeni kaynaklar aramaya teşvik edileceklerdir. Bu vergi toplama usulü bize en uygun görünüyor, çünkü ehliyetli tahsildarımız yok. Malumatlı ve işinin ehli olmak dürüst ve şayanı itimat olmak kadar ehemmiyetlidir. Tavsiye ettiğimiz bu yol kanaatimizce en iyi idare edilen ve en vasıflı memurlara sahip ülkeler için bile geçerlidir. Ne kadar dürüst ve ehliyetli olursa olsunlar, devlet memurları hükümetlerinin menfaatlerini özel şirketlerin memurlarının çalıştıkları şirketlerin menfaatlerini korudukları kadar koruyamazlar."¹ Osmanlı İmparatorluğu'nun bir dönemine damga vuran bürokratlardan Âli Paşa'nın (1815-1871) Siyasi Vasiyetnamesinde vergi toplama sorununa ilişkin sunduğu çözümün doğruluğu tartışılır ancak; Osmanlı iktisadi hayatında vergi toplama meselesinin önemine işaret etmesi bakımından önemlidir.

Proto-kapitalist toplumlarda vergi toplama ve buna bağlı olarak asker besleme sorunu ortak bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu makalede de geleneksel toplumlarda vergi toplama sorunsalına ait farklı çözümler üreten iki devlet üzerinde

* İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi
1 Fuat Andıç ve Süphan Andıç, *Sadrızam Ali Paşa Hayatı, Zamanı ve Siyasi Vasiyetnamesi*, (İstanbul: Eren Yayınları, 2000), 81.

durulacaktır. 16. yüzyılda politik gücünün doruğuna ulaşmış olan Osmanlı İmparatorluğu ve reformlarla hızlı bir gelişim sürecine giren İngiltere arasında bir mukayese yapılmaya çalışılacaktır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun ve İngiltere'nin ortak sorunu olan vergi toplama meselesinde iki ülke farklı çözüm yollarına başvurmuştur. 16. yüzyılın sonlarına doğru gelindiğinde İngiltere ekonomik performansını artırmış Avrupa'nın güç dengesini elinde tutmasını sağlayan şartların temellerini atmış, Osmanlı İmparatorluğu ise Braudel'in deyişiyle ilk yorgunluk belirtilerini göstermeye başlamıştır. Sonraki süreç Osmanlı İmparatorluğu'nun aleyhine işleyerek literatürde bir hayli tartışılan ve yarım bağımlılık konusunu gündeme getiren İngiliz-Osmanlı 1838 Balta Limanı Anlaşması'na kadar varacaktır.

Çalışmada önce İngiltere'de vergi toplama sorununa bağlı olarak üretilen çözümlere, sosyo-ekonomik dönüşümlere, siyasi ve kültürel yapıların organizasyonuna verilecektir. Daha sonra Osmanlı iktisadi hayatında vergi toplama tekniği ve sistemi aktarılacak, ortaya çıkan farklılıklar ve benzerlikler tartışılacaktır.

İngiltere'de Toprak ve Vergi Reformu

Geç Ortaçağ'da Avrupada siyasi ve ekonomik hayata monarkların etkisi oldukça sınırlıdır. Genellikle aristokrat sınıfın elinde olan siyasi yönetim, yöneticileri zor durumda bırakıyordu. Asker ve vergi olarak aristokrasiye bağlı olan Avrupa monarkları 1648 Westphalia'ya giden süreçte yanlarına diğer toplumsal grupların desteğini alarak aristokrasinin gücünü azaltmış ve ulus-devlet yapılanmasına imkân sağlamıştır. İngiltere'de bu yapılanma; aristokrasinin gücünün, aristokrasiyle çıkarları çatışan sınıfların devlet tarafından desteklenerek azaltılması şeklinde eğilim ortaya çıkmıştır.

Tudor Hanedanı'ndan Henry VII. (1457-1509) ve Henry VIII. (1491-1547) İngiltere'yi ulus-devlet olma yoluna sokmuşlardır. Yaklaşık 60 yıllık dönem içinde yaptıkları reformlar krallığın 18. ve 19. yüzyıllardaki üstünlüğünün temelini atmıştır. Bu dönüşümün temelini vergi toplamada yaşanan sorunlara ürettikleri çözümler oluşturmaktadır.

Kurnaz bir hükümdar olarak tasvir edilen VII. Henry'nin aristokrasinin karşısında durabilmesi için arkasında ciddi bir destek olması gerekiyordu. O, bu desteği dört farklı kaynaktan almıştır. Birincisi tabana yayılmış olan ve nüfusun büyük kısmını oluşturan halk, ikincisi lordların altında ezilen statüde olan ve emeklerinin karşılığını alamadıklarını düşünen çiftçiler, üçüncü grup İngiltere'de yeni palazlanmaya başlayan tüccarlar ve son olarak lonca sistemine dâhil olamayan esnaf ve zanaatkârlardır.² Bütün bu gruplar aristokrasinin karşısında duruyor ve ön plana çıkmak için çaba sarf ediyordu. Çıkarları da devletin çıkarlarıyla uyuşmaktaydı. Bu sebeple VII. Henry bahsedilen grupları devlet himayesi altına alarak üniforma giydirdi. Böylece İngiltere'de yeni bir toplumsal sınıf, yani "orta sınıf" çıkıyordu.

2 D. H. Montgomery, *The Leading Facts of English History* (New York: Athanaeum Press, 2005), 124.

Lordların yönetimdeki etkinliğinin kırılmasındaki en önemli araç vergi oldu. VII. Henry'nin çıkardığı yeni vergi yasasına göre; yıllık kazancı 2 £'i ve topraklarındaki sabit mülkün değeri 15 £'i geçmeyen kimseler vergiden muaf tutulacaktı. Böylece ekonomik gücü olmayan, ancak sayıca çok olan kitle (halk) monarka sıkıca bağlanıyordu.³ Henry'nin amacı aristokrasiye üstünlük sağlayan büyük arazileri küçük parçalara bölmek ve etkin vergilendirme getirmektir. Vergi yasasından muaf olanlar çıkarıldığında geriye sadece lordlar kalıyordu. Lordların vergilendirmesinde ise tam bir acımasızlık söz konusuydu.

İngiliz kaynaklarında "Aristocratic Taxation" adı verilen bu dönemde aristokrasinin topraklarına ağır vergiler uygulanıyor; lordlar iktidarla ters düşmemek için ağır vergilere katlanıyordu. Lordların maddi aşınma sürecini asıl başlatan ise "hayırseverlik" kampanyalarıydı. Devletin düzenlediği bu kampanyaları yeni oluşturulan orta sınıf yürütüyordu. Hayırseverlik kampanyaları adı altında lordlar bağış ve fidye vermeye zorlanıyordu. Her lordun vereceği bağış miktarı önceden belirleniyor. Lord bu miktarı vermezse, sözü edilen miktar kadar toprağına veya malına müsadere uygulanıyordu.⁴ İngiltere'de bu bağış kampanyalarını devlet adına dini amaçlara hizmet ettiği gerekçesiyle Cardinal Morton düzenliyordu. Cardinal Morton'un aristokrasiden alıp devlete verdiği kampanyalarının hepsine birden "Morton's Fork" deniliyordu.

Vergilendirme adı altında bu süreci orta sınıf yürütmüştü. Orta sınıfın başında ise "kralın postunu koruyanlar" lakaplı avukatlar Empson ve Dudley bulunuyordu. Aristokrasiyi vergilendirmede önce Cardinal Morton'un ajanları belirlenen bölgeye yayılıyor, arazilerin büyüklüklerini ve verimlerini gözlemliyor, sonrasında bunlar raporlanarak Empson ve Dudley'e sunuluyordu. Avukatlar lordun toprakları büyük ise bağış vermeye zorluyor, gerekirse fidye ve rüşvet alıyordu. Topraklardan elde edilen mahsul fazla ise vergi matrahının üstünde vergiler koyuyorlardı. Bunu yaparken de unutulmuş kadim yasalara atıf yapıyorlardı. Empson ve Dudley'in yanı sıra Sussex Dükü Charles Brandon, Cardinal Wolsey ve Thomas Cromwell'de bu sistemin önde gelen kişileri idi.⁵

Tablo 1. Aristokrasinin vermeye zorlandığı vergilere ilişkin veriler

Yıl	Yer	Vergi	Yıl	Vergi
1347	İngoldmelts	£ 61 9s 4d	1500	£ 72 6s 8d
1527	Kibworth	£ 23 6s 7d	1532	£ 26 15 s 1d
1441	Langley Marish	£ 24	1547	£ 45 3s 6d
1471	Lewisham	£8 11s 7d	1521	£ 23 1s 3d

Tablo 1; R.H Tawney, *The Agrarian Problem in the Sixteenth Century*, 115-116.

£; Sterlin, s; şilin, d; peni. 1 £ = 20 s , 1 s = 12 d, 1£= 240 d

³ Montgomery *The Leading Facts*, 125.

⁴ Francis Bacon, *History of the Reign of King Henry VII* (Londra; Cambridge Press, 1902), 39.

⁵ Edmund Dudley, *Tree of Commonwealth; Sometime Speaker of the House of Commons; President of the Privacy Council and One of that Kings Commissions for Receveing for Feitures of Penal Statues* (Manchester: Charles Simms, 1859), 15.

VII. Henry ve VIII. Henry hatta sonrasında gelen I. James dönemlerinde aristokrasiye karşı vergiyi bir koz olarak kullanma eğilimi görülmektedir. Tabloda verilmeyen istatistiklerin devamı James I. dönemine aittir. Levesham'da 1521'de yaklaşık £ 23 olan vergi hâsılatının 1566'da £ 90 olduğunu göz önüne alırsak aristokrasinin buna karşı koyma gücü olmadığını söyleyebiliriz. Uzun yıllar boyunca sabit kalan vergi hasılatları İngiliz monrakları zarara uğratmaya devam etmiştir. Henry VII. ile başlayan süreçte Londra civarındaki mahallerin vergi hasılatlarını yıllara göre değişimi *Tablo I*'de verilmiştir. Henry'nin kafasındaki plan bir çok İngiliz tarihçi tarafından "kur-nazca" şeklinde yorumlanmaktadır: Aristokrasinin dayandığı zenginliği yani toprağını bölerek altında çalışan çiftçilere dağıtmak. Yukarıda bahsettiğimiz orta sınıf üniformalı grubuna dahil olan çiftçilerin çıkarlarının devletle uyuşması bu noktada ortaya çıkmaktadır. Devlet öncelikle çiftçileri vergiden muaf tutmuştur. Aristokrasinin elinden alınan gelirler devlet tarafından çiftçilerin finansmanında kullanılmıştır. Çiftçiler ekonomik bağımlılıklarından kurtulmak için bağlı oldukları lordlardan toprak satın almaya başlamıştır. Böylece aristokrasinin toprakları bölünmüş, çiftçiler toprak sahibi olmuştur. Devlet vergiden muaf tuttuğu çiftçileri toprak sahibi olunca aynı şekilde muaf tutmamıştır. Böylece devlet vergi aldığı birimi genişletmiş ve vergi hasılatlarını artırmayı başarmıştır.⁶

"Parazitlerin paraziti" olarak adlandırılan Empson ve Dudley'in grubu aristokrasiye karşı baskısını gittikçe artırmıştır. Öyle ki günlük soygun diye tabir edilen bağışlar devlete ve tabi ki saray mensuplarına zenginleşme sağlıyordu. Aristokratlardan dini bağış adı altında para isteniyordu. Onlar da dini bağışlarını yaptıkları takdirde devletle aralarını düzeltebileceklerini umuyorlardı. Ancak uygulama sadece bağışlarla sınırlı değildi. Bağış yapan aristokratlara ek olarak olağan üstü vergiler koyuluyor, bunları ödemekle de yükümlü tutuluyorlardı. Lord isyan etmeye kalkarsa Empson ve Dudley onu hemen yargılıyor, idam cezasına çarptırıyor, malına müsadere uyguluyordu. Yargılamanın yapılması bütün lordların bir araya gelmesini önlemekte kullanılıyordu. Böylece müsadereye ve aşırı vergilere meşru zemin oluşturuluyor, karşı çıkışlar engelleniyordu.⁷

VII. Henry attığı adımların hukuki olmasına özen göstermiştir. Bunun nedeni hukukun dışında bir uygulamayla kazandıklarını kaybetmeyi göze alamamasıdır. Ülkeyi Kraliyet Parlamentosu aracılığıyla idare etmesinin ardında bu endişe yatmaktadır. Aristokrasiyle olan anlaşmazlıkları süratli bir şekilde karara bağlayıp, bir an önce devlet gelirlerini artırmayı amaçlıyordu. Bu misyonu yerine getirmesi için önce Adalet ve Nefaset Mahkemesi'ni (*Court Of Chancery*) kurdu. Burada aristokratlar cezaya çarptırılıyordu. Ancak Henry VII. halka kralın büyüklüğünü göstermek için aristokratların kararı bir üst mahkeme olan Sulh Mahkemesi'ne (*Court Of Request*) taşınmasına izin veriyordu. Asıl amaç aristokrasiye yönelik idam cezasının tazminata çevrilmesiydi.⁸ Orta sınıfın yetkilerini kullanabilmesi için de mahkemeler (*Court Of*

6 R. H. Tawney, *The Agrarian Problem in the Sixteenth Century* (Londra: Longmans, Green and Co, 1912), 115-117.

7 W. Cunningham, *The Growth of English Industry and Commerce; During the Early and Middle Ages* (Londra: Cambridge University Press, 1890), 431.

8 Mary E. Wiesner-Hanks, *Erken Modern Dönemde Avrupa 1450-1789*, çev., Hamit Çalışkan (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları) 2009, 189.

Star Chamber) kuruluyor ve bu mahkemeler orta sınıfın vergi toplamadaki en büyük güvencesini oluşturuyordu.⁹

Aristokrasinin sahip olduğu zenginliği elinden almaya çalışan VII. Henry ve VIII. Henry'in dayandığı temel toplumsal sınıf İngiliz burjuvazisidir. Vergi toplamada aktif şekilde kullanılan bu grup devlet desteğiyle 18. ve 19. yüzyıllarda şirketleşme yoluna giderek dünya ticaret hacminin büyük bir kısmının sahibi olmuştur. Yine aynı dönemde loncalardan fırsat bulamayan esnaf ve zanaatkârlar dokumacılık sektörüne yönlendirilerek sanayi devriminin itici gücü olmalarının önü açılmıştır.

Tüccar ve Dokumacılarla İş Birliği

Ortaçağ'ın sonlarına doğru Avrupa'da şehir ekonomileri canlanmaya başlamıştı.¹⁰ Bu şehir ekonomisinin lokomotifi ise burjuvaziydi. İngiltere'de yeni yeni ortaya çıkmaya başlayan ulusal ve uluslararası tüccarlar devletten destek bekliyordu. Devlet de bu yeni toplumsal sınıfı kolayca vergilendirebiliyordu. Henry'nin aristokrasiye karşı giriştiği mücadelede en aktif kullandığı grup tüccarlardı.

Tudor Hanedanlığı tüccarlara vergi toplamaları karşılığında kendi sektörlerinde çeşitli imkanlar sağladı. Yabancı tüccarlara ve korsanlara karşı devlet güvencesi verildi. 15. yüzyıldan 16. yüzyıla gelindiğinde Kuzey Denizi'nde artık İngiliz gemilerinin hakimiyeti vardı. Londra civarındaki limanların yanı sıra Southampton'da yeni bir liman açılarak dış ticarete tüccarların etkin olması sağlanmaya çalışıldı.¹¹

Devletin üniformalı çalışanları vergileri topladıktan sonra krala koşuyor ve ticaretleriyle ilgili destek bulmaya çalışıyorlardı. Örneğin 1503 yılında tüccar Taylor ailesi kralın onuruna bir yemek düzenlemişti. Yemeğin sonunda The Skinners Company'nin kurulma izni alınmış ve uzun mesafeli ticarete yardım sözü gelmişti. Taylorlar gibi pek çok tüccar ailesi bu süreçte yardımlarına karşılık çeşitli imtiyazlar edinebilmişlerdi.¹² Taylor ailesine devlet tarafından yüklenen bir diğer misyon da İngiltere'de eğitimin yaygınlaşmasıydı. Bu sebeple Henry, Taylor ailesine okul açtırdı.¹³

Burjuvaziyle aristokrasiyi yıkma planı uzun soluklu bir plandı. Tüccarlar VIII. Henry zamanında da desteklenmeye devam edildi. 1543 yılında Steelyard'da Venedikli tüccarların ve İngiliz tüccarların iki ticari istasyonları vardı. Bölgede yine Hansaetic League'de bulunan Alman tüccarların etkisi hissediliyordu. İngiliz tüccarların krala uyguladığı baskılar sonucunda önce Alman tüccarlar kovulmuştu. Devletle imzalandıkları resmi sözleşmelere rağmen Alman tüccarların uzaklaştırılması İngiliz burjuvasının kralı etkilemedeki gücünü gösterir. Almanlar bölgeden uzaklaştırıldıktan

9 D. H Montgomery, *The Leading Facts*, 124-125.

10 Şehir ekonomilerinin büyüğü ve nasıl canlandığıyla ilgili detaylı bir kaynak için bakınız; Henri Pirenne, *Ortaçağ Kentleri*, çev., Şadan Karadeniz (İstanbul: İletişim Yayınları, 10.baskı, 2011), 63-99.

11 Clive Day, *A History of Commerce* (Londra: Longmans, Green and Co., 1921), 161-165.

12 George Unwin, *Industrial Organization in the Sixteenth and Seventeenth Centuries* (Oxford: The Clarendon Press, 1904), 44.

13 Taylor ailesi önce resmiyeti tanınmayan bir yerde eğitim hizmeti vermeye başladılar. Ancak 1561'de Merchant Taylors' School adıyla resmi eğitim vermeye başladılar. Günümüze kadar gelen hikâyesi için bakınız: www.mtsn.org.uk/about-us/history/. Erişim, 30 Nisan 2016.

sonra sıra Venedik istasyonuna gelmiştir. Venedikliler ticari imtiyazlarında direkteler de ¹⁴ çok geçmeden istasyonları kapatılmıştır.¹⁵

Tüccarların yanı sıra lonca sistemine dâhil olamayan, manifaktürel üretim yapan dokumacılar da kralın vergi toplama sistemine dâhil olmuşlardı. VII. Henry ve VIII. Henry zamanında dokumacıların çıkarları kralla iş birliği yapmaya dayanıyordu. Yaklaşık otuz yıllık bir zaman dilimi içerisinde krala yabancı dokumacıları ve dokuma mallarını şikayet ederek kendi örgütlenmelerini tamamladılar. İngiliz sanayisinin öncüsü olarak görülen bu gruba verilen destek İngiltere'nin bir dünya devleti olmasını sağladı.¹⁶

Üniformaların Denetimi

VII. Henry öldüğünde halefi VIII. Henry, tıpkı babası gibi aristokrasinin üzerine giderek vergi gelirlerini artırmaya çalışmıştır. Birçok "avcısını" Cromwell, Somerset ve Northumberland'daki arazilere göndermekten çekinmemiştir.¹⁷ Devletin resmi kanalları zenginliği saraya ve saray mensuplarına ulaştırıyordu. Tahminler doğruysa VI. Henry zamanında toplanan vergi hasılatı senelik £750.000'di . VIII. Henry zamanında bu miktarın çok üstünde vergi hasılatı toplanması gerekiyordu. Bu nedenle VIII. Henry'nin tahta çıktığında ilk düzenlediği yasa vergi yasasıydı. Yasaya göre iki tür vergi olacaktı; kelle vergisi ve gelir vergisi. Normal kişilerden en çok £ 800 en az £ 40 vergi alınacaktı. İşçilerin yıllık gelirleri £20 ve £ 40 arasında değiştiğinden işçiler 6 peni ve 4 peni arasında değişen miktarlarda vergi ödeyecekti. Dilenciler ve evli kadınlar bu vergilerden muaf tutulacaktı. Ancak parlamentonun hesapladığı vergi gelirleriyle hazineye giren vergi hasılatı aynı değildi. Rakamlar arasında ciddi değişiklik vardı.¹⁸ Aradaki farkın orta sınıfta kaldığı biliniyordu, ancak denetimler sonucu çıkan rakamlar orta sınıfın elindeki zenginliğin kontrol edilmesine sebep oldu.

Memurluklar, arpalıklar, donanma ve ordu yönetimi gibi kurumların vergi toplama görevinde devletin kullandığı kişiler yani üniformalılar büyük kârlar elde ediyordu. Durumun fark edilmesi parlamentoda orta sınıfa karşı olan güruhu harekete geçirdi. Monark aristokrasiyi zayıflatırken nasıl orta sınıfı kullandıysa şimdi de orta sınıfı zayıflatmak için parlamentoyu kullanıyordu. 1529 yılında Reform Parlamentosu kuruldu. Asıl amacı Court of Star Chamber'in korumaya aldığı orta sınıfı yargılamak ve dini kurumlara karşı antipatiyi artırarak kilisenin topraklarını elinden almaktı.¹⁹

VII. Henry zamanında yapılan kanunsuzlukların ilk kurbanları orta sınıfın ileri ge-

14 Venedikli tüccarların uluslararası ticaretteki yapılanması hakkında detaylı bir kaynak için bakınız; Natalie Rothman, İmparatorluk Sımsarları Venedik-İstanbul Arasında Mekik Dokuyanlar (İstanbul: İstanbul Koç Üniversitesi Yayınları, 2016).

15 Leo Huberman, *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, çev., Murat Belge (İstanbul: İletişim Yayınları, 13.baskı, 2013), 91.

16 William J. Ashley, *An Introduction to English Economic History and Theory, The End of the Middle Ages* (Londra, Rivingstons, 2.cilt, 4. Baskı, 1906), 100.

17 W. Cunningham *The Growth of English*, 433.

18 James Thorold Rogers, *Six Centuries of Work and Wages; The History of English Labour* (Ontario: Kitchener Publish 2001), 317

19 J.B Conacher, *The Reformation in England; A Reconsideration of Henry VIII Break from Rome* (Londra: CCHA, 1955), 55.

lenleri oldu. Nitekim Dudley ve Empson Tower Hill'de yargılanarak idam edildi.²⁰ Empson ve Dudley'in geride bıraktığı miras dönemin insanları tarafından ufak bir servet olarak nitelendirilmişti. VIII. Henry'nin avcıları Cardinal Wolsey ve Cromwell ise çok daha varlıklıyken yargılanıyorlardı. Wolsey idam edilmeyi beklerken kendi eceliyle ölüyor, ancak geri kalanların hepsi idam ediliyor ve servetlerine el konuluyordu.²¹ Örneğin "parazitlerin paraziti" Dudley'in yaklaşık £ 500'ine ve £ 5000 değerindeki menkul kıymetine el konuldu.²² İngiltere'nin oluşturduğu bu sistemle devlet görevlerinin vergi toplayarak servet edinmesinin önüne geçiliyordu. Devlet himayesindeki grupların önce zenginleşmesine izin veriyor daha sonra onları yargılayarak mallarının yasal mirasçısı olarak el koyuyordu.

Osmanlı Vergi Toplama Sisteminin Evrimine Dair

Osmanlı'da vergi toplanan birimlere mukataa denirken, bir mahallin hasılatının belli bir bedel karşılığı bir mültezime veya emine verilmesi usulü iltizam olarak adlandırılırdı. Bu mukataalar, mukataacılar tarafından mukataa defterlerinde tutulurdu. Mukataaların kendi içinde gümrük, miri, malikâne gibi türleri vardı.²³ İltizam sisteminin özelliklerini Mehmet Genç şöyle aktarmaktadır; "Kanunların çeşitli iktisadi faaliyetlerinden muayyen bir nispet veya miktar olarak, tespit ettiği vergileri mükelleflerden toplayıp piyasada nakit haline getirdikten sonra devlet hazinesine intikal ettiren kişilere mültezim denir. Kâr gayesi ile hareket eden mültezimler rekabet içindedir, müzayede şartları içinde devlete bir fiyat teklif ediyorlar. En yüksek teklifi veren kişiye tahvil adı verilen bir senet veriliyor. Bu tahvil mültezime 1-3 yıl arasında değişen zaman süresi içinde o mukataanın vergi toplama yetkisini veriyor."²⁴

İltizam gelirleri Osmanlı bütçesi içindeki en önemli gelir kalemidir. Karşılaştırmaya çalıştığımız dönemin yani 16. yüzyılın bütçelerine ve iltizam gelirlerine bakmak konuyu aydınlatmak için daha açıklayıcı olacaktır. 1524 yılı bütçesinde en önemli gelir kalemi mukataalardır. Mukataa gelirleri; Rumeli I'de 20 551 102 akçe, Rumeli II'de 23 489 771 akçe, Anadolu'da 15 744 191 akçedir.²⁵

1528 yılına ait bütçede ise toplam gelir 166,94 milyon akçeydi. Bunun % 30' u iltizam usulüyle gelen hasılatı. İltizamlık sisteminde en tepede bankerler, zengin sarraflar bulunuyordu. Mültezimlerin iltizam alabilmesi için bir sarrafı kefil göstermesi zorunluydu. Sarraflar bu mültezimlere kredi sağlayarak kâr ediyorlardı.²⁶

20 Robert Crowcroft ve John Cannon, *The Oxford Companion to British History* (Oxford: Oxford University Press, 2.baskı, 2015), 336.

21 Preserved Smith, *Rönesans ve Reform Çağı; Bir Sosyal Arka Plan Çalışması*, çev., Serpil Çağlayan (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2001), 75-76.

22 Charles Simms, *Tree of Commonwealth*, 26. Dudley'in servetini Montgomery 750.000 pound olarak veriyor.

23 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 3.baskı, 1988), 332.

24 Mehmet Genç, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi* (İstanbul: Ötügen Yayınları, 9.basım, 2013), 97.

25 Halil Sahillioğlu, "1524-25 Osmanlı Bütçesi", *İktisat Fakültesi Mecmuası* 41/4, (1985): 435.

26 Halil İnalıcık, *Osmanlı İmparatorluğu Ekonomik ve Sosyal Tarihi 1300-1600*, çev. Halil Berktaş (İstanbul: Eren Yayınları, 1.cilt, 3.basım, 2009), 104-105.

1560 yılında Macaristan'da toplam mukataa geliri 75.000 altın idi.²⁷ 1527 yılında Mısır'da kentsel mukataa gelirleri 84.940 akçe, Gümrük mukataatı ise 17.730 akçeydi.²⁸ İltizam gelirleri ve bütçe rakamlarını karşılaştırdığımızda iltizam gelirlerinin Osmanlı iktisadi faaliyetleri içinde ne denli mühim bir yeri olduğu kolayca anlaşılabilir. Ancak iltizam usulünde su istimler bir hayli fazla olmaktadır. Örneğin; mültezim bir mukataanın gelirini 10 birim topladıysa merkeze bunu 6 birim olarak söyleyerek aradaki 4 birimi kendine ayırabilmektedir. Ayrıca mültezimler köylüye ekstradan vergi yükleyebilir ve onları zor durumda bırakabilirdi.

Osmanlı'da Vergi Kayıplarına Çözüm Arayışları

Vergi kayıplarına engel olmak için Osmanlı'da uygulanmaya çalışan çözümler kısa vadeli olmuştur. 16. yüzyılın sonlarından itibaren iltizam usulü yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. İmparatorluğun finansmanında etkili olan bu sistemde vergi kayıplarına göz yumulmuştur. Tanzimat Fermanı ile iltizam usulü kaldırılıp yerine muhassıllık getirilse de iki yıl sonra iltizam usulüne geri dönmüştür.²⁹

Kısa vadeli çözüm arayışlarına dair ilk uygulama 1683 Viyana Seferinin finansmanının sağlanması için 1695'de malikâne sitemine geçilmesi oldu.³⁰ Malikane sitemiyle; iltizam alan kişilerin hayat boyunca o mukataanın vergisini toplamasına geçmişti. 1-3 yıl olan iltizam süresi kayd-i hayat şartına bağlanarak mültezimlerin o bölgedeki vergileri etkin bir şekilde toplayacağı ve bölgeye yatırımlar yaparak yeni vergi kaynakları bulacakları ümit ediliyordu. Böylece devlet uzun süreli borçlanarak finansmanını sağlayacaktı. Savaşlarda alınan başarısızlıklar bütçede büyük bir baskı oluşturuyordu. Bütçenin rahatlatılması ve kronikleşen bütçe açıklarına bir çare olmak için malikane sistemi; bu kriz dönemi için uygun görülüyordu. Fakat taşradaki Osmanlı maliyesinin yetersizliği bu sistemin beklenen dönüşümü yapmasını engellemiştir.³¹

1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı'nın maliyetini azaltmak, savaş tazminatının finanse edilmesi konusunda vergi kayıplarını önlemek ve vergiyi artırmak için başvuru olan diğer bir yöntem ise esham uygulamasıdır. Mukataaların gelirlerinin faiz adı altında birden çok şahsa kayd-i hayat şartıyla satılmasını ifade eden bu sistemde sehimler 2000-2500 kuruşluk dilimler halinde satılmaktadır. Ancak 1792 yılında esham satışının durdurulmasına karar verilmiştir. Kısa vadeli bir çözüm olan ve aslında burjuvazinin oluşumunu da engelleyen esham satışı kaynakların tahrip edilmesine ve elden çıkmasına sebebiyet vermiştir.³²

Osmanlı İmparatorluğu için iltizam usulü vazgeçilmez olmuştur. Biraz daha ileri götürürsek Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkıldığı ve yerine Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu sırada bile iltizam usulünden kolayca vazgeçememiştir. Gelir üzerinden

27 İnalçık *Osmanlı İmparatorluğu Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, 96.

28 İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, 127.

29 Coşkun Çakır, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi* (İstanbul: Küre Yayınları, 2.baskı, 2012), 42-47.

30 Erol Özvar, *Osmanlı Maliyesinde Malikâne Uygulaması* (İstanbul: Kitabevi, 2003), 20.

31 Yavuz Cezar, *Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değişim Dönemi, 18.Yüzyıldan Tanzimat'a Mali Tarih*, (İstanbul Yeni Alan Yayıncılık, 1986), 33.

32 Şevket Kamil Akar, "Osmanlı Devleti'nde Kısa ve Uzun Vadeli İç Borçlanmanın Gelişimi", *İktisat Fakültesi Mecmuası* 51/2 (2001): 101-102.

(temettü vergisi) vergiye geçene kadar cumhuriyetin ilk iki yılında vergiler iltizam usulünde toplanmıştır.

Bir Kıyaslama Biçimi ve Sonuç Olarak: Osmanlı-İngiltere Vergi Toplama Sistemleri

16. yüzyıl İngiltere'si ile Osmanlı sistemi arasında en büyük farklılık şehir ekonomisinin teşekkülünde olmuştur denilebilir. Londra'nın yanı sıra yeni ticari merkezlerin oluşumu İngiltere'de ilk başta ulusal ticareti olumlu yönde etkilemiştir. Ulusal ticaretin gelişmesiyle birlikte tüccarların kar amaçlı hareketleri devletin çıkarlarıyla örtüşmüştür. Kolay vergilendirilebilen ve aristokrasiye karşı kullanılan bu sınıfın ortaya çıktığı yer ticaret hacmi genişleyen şehir ekonomileridir. Terazinin öbür tarafında yer alan Osmanlı İmparatorluğu'nda ise şehir ekonomileri kontrol altında tutulmakta ve birkaç merkezden öteye gidememektedir. Robert Mantran'a göre İstanbul ve Bursa gibi birkaç şehir merkezinden başka Osmanlı'da şehir ekonomilerinden söz edilemez.³³

VII. Henry zamanında İngiltere'de ekonomik faaliyetlerin kapsamının artırılmasına izin verilmiş ve serbest ticaret arttırılmaya çalışılmıştır. Çiftçilere yapılan teşvikler ve aristokrasiden vergi yoluyla alınan toprakların dağıtılması İngiltere'de tarımsal üretimin artmasını sağlamıştır. VII. Henry döneminde İngilizler son 222 yılın en ucuz buğday fiyatlarına tanıklık etmişlerdir.³⁴ Osmanlı'da ise toplumsal sınıflar arasındaki hareketliliğin düşük seviyede olması ve başkent nûfusu nedeniyle iâşe her zaman gözetilen bir uygulamaydı.

İngiltere'de toplanamayan vergilere karşı monark önce halkla işbirliği yapıyor, daha sonra zenginliği dağıtacağı zümreleri kendi himayesi altına alarak hukuki zeminini kaybetmemek şartıyla vergi, bağış, fidyeye topluyordu. Bu sayede büyük toprakları bölerek vergi gelirlerini artırıyor ve etkin kullanıyor, daha sonra kullandığı orta sınıf devlet görevlisi oldukları için kolayca yargılayıp mallarına müsadere uyguluyordu. Kısaca, 16. yüzyılda İngiltere'de zenginlik toprak sahiplerinden saraya doğru seyreliyordu.³⁵ Osmanlı Devleti'nde vergi toplayan kesim genellikle özel kesim iltizam usulü gereğince ihaleyle satın alınan mukataaların vergi gelirini topluyordu. Özel kesimin yanı sıra yani iltizam usulünden başka emanet yoluyla vergi toplama usulü Osmanlı'da da vardı. Emin adı verilen kişiler vergiyi topladıktan sonra kalan miktarı olduğu gibi hazineye aktarırdı.³⁶ Ancak bu sistem çok yaygın değildi. Çünkü söz konusu sistemin uygulanabilmesi için geniş coğrafyalı bir imparatorluğun çok fazla sayıda kalifiye elemana ihtiyacı vardı.

Osmanlı'da devletin bizzat üst makamlarının vergi topladığı eyaletler vardı. Verginin eyaletin en yetkili kişisi olan vali tarafından toplanması söz konusuydu. Bu sisteme "*berveçh-i muhassıllık*" denirdi. Bahsedilen usulde vali topladığı varidattan kendine

33 Robert Mantran, *XVI. ve XVII. Yüzyıl'da İstanbul'da Gündelik Hayat*, çev., Mehmet Ali Kılıçbay (İstanbul, Eren Yayınları, 1991), 212.

34 James Thorold Rogers, *Six Centuries of Work*, 316.

35 Richard Hilditch, *Aristocratic Taxation; Its Present State, Origin and Progress* (Londra; North of England Magazine, 2.baskı, 1842), 33.

36 Şevket Pamuk, *Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914* (İstanbul: İletişim Yayınları, 9. baskı, 2014), 147.

büyük bir pay ayırdıktan sonra kalan miktarı hazineye devrediyordu. Ancak bu defa büyük nüfuzlu paşalar bu eyaletlere yerleşiyor ve yarı-müstakil bir hayat sürüyordu.³⁷ Devşirme bir paşanın yasal varisinin padişah olduğu göz önüne alınırsa söz konusu sistemin İngiltere'deki sisteme benzediği görülür. Bununla birlikte İngiltere'de kendi çıkarlarıyla devletin çıkarları örtüşen kesimlerin ortak bir düşmanı olması onları birlikte mücadeleye sevk edecektir. Osmanlı'da ise aristokrat bir sınıf olmadığından yapılan uygulamada psikolojik bir etken mevcut değildir.

İngiltere'de devlet görevlilerine verilen vergi toplama yetkisinin uzun vadeli gelişimlerin önünü açtığı bilinmektedir. Devletin burada herhangi bir kaybı söz konusu değildir. Misalen, devletin yetkilileri göndermeden önceki topladığı vergi hasılatı 5 birim, toplamak istediği vergi hasılatı ise 10 birim olsun. Aşırı vergilendirmeye bu 10 birim vergiyi tahsil ediyor. Cezalandırma yoluyla araziye ikiye bölüyor, vergi oranını düşürmüyor. En sonunda aynı topraktan 20 birim vergi topluyor. Böylece hazine gelirleri sürekli olarak artıyor. Osmanlı'da ise toplamak istenen vergi 10 birim, hazineye ulaşan vergi 6 birim olduğu halde Osmanlı bundan vazgeçemiyor. Sistem kendi içinde gelir kaybına yol açıp, gasp ve haraç gibi tehlikeleri barındırır da kısa vadeli olarak düşünüldüğü için vazgeçilemiyor.³⁸

VIII. Henry zamanına geldiğinde İngiltere'de ülke ekonomisi rahatlamış, devletin finans problemi büyük ölçüde çözülmüştür. Politik meselelerde güçlenen kral, dini reform sürecinde kilise topraklarını ele geçirerek ekonomiyi refaha kavuşturmayı amaçlamıştır.³⁹ Kralın hazine gelirlerinin toplam 6 milyon duka altın olduğu ve her yıl bu gelirlerinin 500.000 duka altın arttığı hesaplanmıştır.⁴⁰ Osmanlı'da 1534 yılının hazine geliri 5 milyon duka altın olarak hesaplanmıştır. Ancak 1591 yılında vergi gelirlerinin çoğu akçe olarak satıldığı için paranın gerçek değeri yarı yarıya düşmüştür. Bu da Osmanlı İmparatorluğu'nda ihtikâr, sahtecilik, tefecilik ve vurgunculuğa neden olmuştur.⁴¹

1584 Tağşişine etki eden bir olay olarak; 1581'de bir İngiliz ticaret filosunun Halep'e gelmesi örnek gösterilir. İngiliz tüccarların yaklaşık 325.000 reale ve 300.000 esedi altın getirmesi piyasalarda enflasyonist bir etki yaratmıştır.⁴² Burada bizim için önemli olan bir diğer nokta 16. yüzyılın başında kendi devletinin himayesi altına girmeye çalışan tüccarların Halep'e kadar gelip ticaret yapmalarınıdır.

Yukarıda bahsettiğimiz İngiliz dokumacılarının devletin vergilerini toplama karşılığı kendi sektörlerinde aldığı koruma 19. yüzyılda İngilizler için bir eşik atlama noktası olmuştu. Halil İnalçık'a göre geleneksel, proto- kapitalist devletlerde olan araçlar ve kurumlar Osmanlı'da da mevcuttur. Ancak bunlar marjinal kalıyor; ekonomik dü-

37 İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye*, 203.

38 Robert Mantran, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi Kuruluş ve Yükseliş Yılları*, çev., Server Tanilli (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2.baskı, 2012), 278.

39 Christopher Hill, *The Century of Revelation 1603-1714* (New York: The Norton Library, 1966), 87.

40 W. Cuningham, *The Growth of English*, 433.

41 Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ 1300-1600*, çev., Ruşen Sezer (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 18.baskı, 2013), 54.

42 Halil İnalçık, *Doğu-Batı Makaleler I* (Ankara: Doğu-Batı, 2.baskı, 2005), 174-175.

şüncede veya sistemde değişiklik yaratamıyordu. Eylemleri sistematik bir doktrine oturmuyordu.⁴³

16. yüzyılda Bursa'da doğrudan doğruya tacirlerin verdiği ipeği, tacir için ücret karşılığında işleyen dokumacılar bulunuyordu (*Verlag Sistemi*). Ancak bu geleneksel yapının dönüşmesi ve mesafe kaydetmesi için gerekli sermayesi ve himayesi yoktu.⁴⁴ Devlet himayesi altında olsaydı bu yapılar (tıpkı İngiltere'de olduğu gibi) şirketleşebilir ve uluslararası ticarete söz sahibi olabilirlerdi.

Sonuç olarak bakıldığında İngiltere'nin 16. yüzyılda vergi toplamada kullandığı sistem dâhilinde orta sınıf potası içerisinde eritilen çiftçi, tüccar ve esnafın devlet görevlisi haline getirilmesi ülkenin vergi gelirlerini artırmıştır. Vergi toplamada ve aristokrasiyi zayıflatma planlarında kullanılan bu grupların çıkarları, ulusal ve uluslararası arenada devlet tarafından bizzat desteklenerek gözetilmiştir. Kısa vadeli çözüm üretmek yerine, uzun vadeli dönüşümler hedeflenmiştir. Güç dengesinin gözeticisi konumuna gelmesinin temelinde; vergi temelli yaşanan sosyo-ekonomik dönüşümler yer almaktadır. Osmanlı İmparatorluğu ise ülkesindeki yerli üretimi desteklemek ve korumak yerine, ticareti serbest bırakarak nüfusunu beslemeyi yani *fiskalizm* ilkesini hareket noktası olarak belirlemiştir. Kısa vadeli çözümler ekonomik performansı uzun vadede olumsuz yönde etkilemiştir.⁴⁵

Kaynakça

- Akar, Şevket Kamil. "Osmanlı Devleti'nde Kısa ve Uzun Vadeli İç Borçlanmanın Gelişimi". *İktisat Fakültesi Mecmuası*. 51/2 (2001): 99-124.
- Akkuş, Yakup. "XIV. Ve XV. Asırlarda Osmanlı ve Avrupa Ekonomileri: Bir Mukayese Denemesi". *Sosyoloji Konferansları*. 40 (2010): 33-69. <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuamk/article/view/1023000190>.
- Andıç, Fuat ve Andıç, Süphan. *Sadrazam Ali Paşa Hayatı, Zamanı ve Siyasi Vasıyetnamesi*. İstanbul: Eren Yayınları, 2000.
- Ashley, William J. *An Introduction to English Economic History and Theory, The End of the Middle Ages*. Londra: Rivingstons, 2. cilt, 4. baskı, 1906.
- Bacon, Francis. *History of the Reign of King Henry VII*. Londra: Cambridge Press, 1902
- Cezar, Yavuz. *Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değişim Dönemi, 18. Yüzyıldan Tanzimat'a Mali Tarih*. İstanbul: Yeni Alan Yayıncılık, 1986.
- Conacher, J.B. *The Reformation in England: A Reconsideration of Henry VIII Break from Rome*. Londra: CCHA, 1955.
- Crowcroft, Robert ve Cannon, John, *The Oxford Companion to British History*. Oxford: Oxford University Press, 2. baskı, 2015.

43 Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, 86-89.

44 Halil İnalcık, *Devlet-i Aliyye – I Klasik Dönem (1300-1600) Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim* (İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 52. basım, 2013), 277.

45 Avrupa ve Osmanlı arasındaki ekonomik performans farklılıkları için bakınız; Yakup Akkuş, "XIV. Ve XV. Asırlarda Osmanlı ve Avrupa Ekonomileri; Bir Mukayese Denemesi", *Sosyoloji Konferansları*, 40 (2010), <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuamk/article/view/1023000190>. Erişim, 01 Mayıs 2016.

- Cunningham, W. *The Growth of English Industry and Commerce; During the Early and Middle Ages*. Londra: Cambridge University Press, 1890.
- Çakır, Coşkun. *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*. İstanbul: Küre Yayınları, 2. baskı, 2012.
- Day, Clive. *A History of Commerce*. Londra: Longmans, Green and Co., 1921.
- Dudley, Edmund. *Tree of Commonwealth; Sometime Speaker of the House of Commons: President of the Privy Council and One of that Kings Commisions for Receveing for Feitures of Penal Statues*. Manchester: Charles Simms, 1859.
- Genç, Mehmet. *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 9. basım, 2013.
- Hanks, Mary E. Wiesner. *Erken Modern Dönemde Avrupa 1450-1789*. çev. Hamit Çalışkan, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009.
- Hilditch, Richard. *Aristocratic Taxation; Its Present State, Origin and Progress*. Londra: North of England Magazine, 2. baskı, 1842.
- Hill, Christopher. *The Century of Revelution 1603-1714*. New York: The Norton Library, 1966.
- Huberman, Leo. *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*. çev. Murat Belge, İstanbul: İletişim Yayınları, 13. baskı, 2013.
- İnalcık, Halil. *Devlet-i Aliyye -1 Klasik Dönem (1300-1600) Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 52. basım, 2013.
- İnalcık, Halil. *Doğu-Batı Makaleler I*. Ankara: Doğu - Batı, 2. baskı, 2005.
- İnalcık, Halil. *Osmanlı İmparatorluğu Ekonomik ve Sosyal Tarihi 1300-1600*. çev. Halil Berktaş, İstanbul: Eren Yayınları, 1. cilt, 3. basım, 2009.
- İnalcık, Halil. *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ 1300-1600*. çev. Ruşen Sezer, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 18. baskı, 2013.
- Mantran, Robert. *XVI. ve XVII. Yüzyılda İstanbul'da Gündelik Hayat*. çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İstanbul: Eren Yayınları, 1991.
- Mantran, Robert. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi Kuruluş ve Yükseliş Yılları*. çev. Server Tanilli, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. baskı, 2012.
- Montgomery, D.H. *The Leading Facts of English History*. New York: Athanaeum Press, 2005.
- Özvar, Erol. *Osmanlı Maliyesinde Malikâne Uygulaması*. İstanbul: Kitabevi, 2003.
- Pamuk, Şevket. *Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914*. İstanbul: İletişim Yayınları, 9. baskı, 2014.
- Pirenne, Henri. *Ortaçağ Kentleri*. çev. Şadan Karadeniz, İstanbul: İletişim Yayınları, 10. baskı, 2011.
- Rogers, James Thorold. *Six Centuries of Work and Wages; The History of English Labour*. Ontario: Kitchener Publish, 2001.
- Rothmnan, Natalie. *İmparatorluk Sımsarları Venedik-İstanbul Arasında Mekik Dokuyanlar*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları 2016.

- Sahillioğlu, Halil. "1524-25 Osmanlı Bütçesi", *İktisat Fakóltesi Mecmuası*. 41/1-4 (1985): 415-449.
- Smith, Preserved. *Rönesans ve Reform Çağı; Bir Sosyal Arka Plan Çalışması*. çev. Serpil Çağlayan, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2001.
- Tawney, R.H. *The Agrarian Problem in the Sixteenth Century*. Londra: Longmans, Green and Co , 1912.
- Unwin, George. *Industrial Organization in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*. Oxford: The Clarendon Press, 1904.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 3. baskı, 1988.

Tax Collection Methods in the Ottoman Empire and England in XVIth Century

MUSTAFA CAN GÜRİPEK

Abstract: *In this study, relationship between social life and tax collection problem of government is aimed to explain with comparison between examples of England and Ottoman Empire. In recent years influence of institutions in economic history studies became prominent. While socio-economic transitions and breakings in Medieval Europe created a system which works for the Europe's benefit; Ottoman Empire's economic institutions' which took form in a traditional societal order couldn't maintain because they built on a different model. Undoubtedly bonds between institutions and fiscal policies of government were effective on specification of this process. In this paper, a new perspective built about institutions and tax collection in order to considering these two systems.*

Keywords: *Church, Aristocracy, Tax, Merchant, Economics of empire, Middle Age.*